

KONSTYTUCYE

3 Maja 1791 r.

i 22 Lipca 1807 r.

**Kolekcja
Emila Kornasia**

WARSZAWA
NAKŁADEM KSIĘGARNI
KAZIMIERZA IDZIKOWSKIEGO
UL. NOWY-ŚWIAT Nr. 21.

Wydanie do księgi 1000

1000/1000

AM KEK 317970

Za pozwoleniem cenzury niemieckiej.
Dn. 20.XII. 1915.

Książka
zbiórka

DRUK. ROMANA JONIEWSKIEGO⁶ NOWY ŚWIAT 54

Wpisano do Księgi Akcesji

Akc. D1 nr 100 /2012/ CM

USTAWA RZĄDOWA

z dn. 3 maja r. 1791.

**W Imię Boga, w Trójcy Świętej Jedyne-
go, STANISŁAW AUGUST**

Z BOŻEJ ŁASKI I WOLI NARODU KRÓL POLSKI,
WIELKI KSIĄŻĘ LITEWSKI,
RUSKI, PRUSKI, MAZOWIECKI, ŻMUDZKI,
KIJOWSKI, WOŁYŃSKI, PODOLSKI, PODLASKI,
INFLANTSKI, SMOLEŃSKI, SIEWIERSKI
CZERNIECHOWSKI

wraz z Stanami skonfederowanymi
w liczbie podwójnej
naród Polski reprezentującymi,

Uznając, iż los nas wszystkich od ugrunto-
wania i wydoskonalenia konstytucyi narodowej
jedynie zawisł, długiemi doświadczeniami poznaw-
szy zadawnione rządu naszego wady, a chcąc
korzystać z pory, w jakiej się Europa znajduje,
i z tej dogorywającej chwili, która nas samym
sobie wróciła, wolni od hańbiących obcej prze-
mocy nakazów, ceniąc drożej nad życie, nad
szczęśliwość osobistą, egzystencję polityczną, nie-
podległość zewnętrzną i wolność wewnętrzną na-
rodu, którego los w ręce nasze jest powierzony,

chcąc oraz na błogosławieństwo, na wdzięczność współczesnych i przyszłych pokoleń zasłużyć, mimo przeszkód, które w nas namiętności sprawować mogą, dla dobra powszechnego, dla ugruntowania wolności, dla ocalenia Ojczyzny naszej i jej granic, z największą stałością ducha, niniejszą Konstytucyę uchwalamy i tę całkowicie za świętą, za niezwruszoną deklarujemy, dopóki by Naród w czasie, prawem przepisany, wyraźną wolą swoją nie uznał potrzeby odmienienia w niej jakiego artykułu. Do której to Konstytucyi dalsze ustawy Sejmu teraźniejszego we wszystkim stosować się mają.

I.

Religia panująca.

Religią narodową panującą jest i będzie wiara święta Rzymska Katolicka, ze wszystkimi jej prawami. Przejście od wiary panującej do jakiegokolwiek wyznania jest zabronione pod karą apostazy. Że zaś taż sama wiara święta przykazuje nam kochać bliźnich naszych, przeto wszystkim ludziom, jakiegokolwiek bądź wyznania, pokój w wierze i opiekę rządową winniśmy i dlatego wszelkich obrządków i religii wolność w krajach polskich, podług ustaw krajowych warujemy.

II.

Szlachta ziemianie.

Szanując pamięć przodków naszych, jako fundatorów rządu wolnego, stanowi szlacheckiemu wszystkie swobody, wolności, prerogatywy pierwszeństwa w życiu prywatnem i publicznem, najuroczyściej zapewniamy, szczególnie zaś prawa, statuta i przywileje temu stanowi od Kazimierza Wielkiego, Ludwika Węgierskiego, Władysława Jagiełły i Witolda brata jego, Wielkiego Książęcia Litewskiego, niemniej od Władysława i Kazimierza Jagiellończyków, od Jana Alberta, Aleksandra i Zygmunta Pierwszego braci, od Zygmunta Augusta, ostatniego z linii Jagiellońskiej, sprawiedliwie i prawnie nadane, utwierdzamy, zapewniamy i za niewzruszone uznajemy. Godność stanu szlacheckiego w Polsce za równą wszelkim stopniom szlachectwa gdziekolwiek używanym przyznajemy. Wszystką szlachtę równymi być między sobą uznajemy, nietylko co do starania się o urzędy i o sprawowanie posług, Ojczyźnie honor, sławę, pożytek przynoszących, ale oraz co do równego używania przywilejów i prerogatyw, stanowi szlacheckiemu służących, nadewszystko zaś prawa bezpieczeństwa osobistego, wolności osobistej i własności gruntowej i ruchomej, tak, jak od wieków każdemu

służyły, świątobliwie, nienaruszenie, zachowane mieć chcemy i zachowujemy, zaręczając najuroczyściej, iż przeciwko własności czyjejkolwiek, żadnej odmiany lub excepcyi w prawie nie dopuścimy, owszem Najwyższa władza krajowa i Rząd, przez nią ustanowiony, żadnych pretensyi pod pretekstem *iurium regalium* i jakimkolwiek innym pozorem, do własności obywatelskich bądź w części, bądź w całości rościć sobie nie będzie. Dlaczego bezpieczeństwo osobiste i wszelką własność komukolwiek z prawa przynależną, jako prawdziwy społeczności węzeł, jako źrenicę wolności obywatelskiej szanujemy, zabezpieczamy, utwierdzamy, i, aby na potomne czasy szanowane, ubezpieczone i nienaruszone zostawały, mieć chcemy. Szlachtę za najpierwszych obrońców wolności i niniejszej Konstytucyi uznajemy. Każdego szlachcica cnocie, obywatelstwu i honorowi jej świętość do szanowania, jej trwałość do strzeżenia poruczymy, jako jedyną twierdzę Ojczyzny i swobód naszych.

III.

Miasta i mieszczenie.

Prawo na teraźniejszym Sejmie zapadłe, pod tytułem: „Miasta nasze królewskie wolne w państwach Rzeczypospolitej“ w zupełności utrzymane mieć chcemy, i za część niniejszej Konstytu-

cyi deklarujemy, jako prawo wolnej szlachcie polskiej dla bezpieczeństwa ich swobód i całości wspólnej Ojczyzny, nową, prawdziwą i skuteczną dającą siłę.

IV.

Chłopi włościanie.

Lud rolniczy, z pod którego ręki płynie najobfitsze bogactw krajowych źródło, który najliczniejszą w Narodzie stanowi ludność, a zatem najdzielniejszą kraju siłę, tak przez sprawiedliwość, ludzkość i obowiązki chrześcijańskie, jako i przez własny nasz interes dobrze zrozumiany, pod opiekę prawa i rządu krajowego przyjmujemy, stanowiąc: iż odtąd jakiebykolwiek swobody, nadania lub umowy dziedzice z włościanami dóbr swoich autentycznie ułożyli, czyli by te swobody, nadania i umowy były z gromadami, czyli też z każdym osobno wsi mieszkańcem zrobione, będą stanowić wspólny i wzajemny obowiązek, podług rzetelnego znaczenia warunków i opisu zawartego w takowych nadaniach i umowach pod opiekę Rządu krajowego podpadający. Układy takowe i wynikające z nich obowiązki, przez jednego właściciela gruntu dobrowolnie przyjęte nietylko jego samego, ale i następców jego, lub prawa nabywców tak wiązać będą, iż ich nigdy samowolnie odmieniać nie będą mocni. Nawza-

jem włościanie, jakiejkolwiek bądź majątności, od dobrowolnych umów, przyjętych nadań i z niemi złączonych powinności usuwać się inaczej nie będą mogli, tylko w takim sposobie i z takimi warunkami, jak w opisach tychże umów postanowione mieli, które, czy na wieczność, czyli do czasu przyjęte, ściśle ich obowiązywać będą. Zawarowawszy tym sposobem dziedziców przy wszelkich pożytkach od włościan im należących, a chcąc jak najskuteczniej zachęcić pomnożenie ludności krajowej, ogłaszamy wolność zupełną dla wszystkich ludzi, tak nowo przybywających, jak i tych, którzyby, pierwiej z kraju oddaliwszy się, teraz do Ojczyzny powrócić chcieli, tak dalece, iż każdy człowiek, do państw Rzeczypospolitej nowo z którejkolwiek strony przybyły, lub powracający, jak tylko stanie nogą na ziemi Polskiej, wolnym jest zupełnie użyć przemysłu swego, jak i gdzie chce, wolny jest czynić umowy na osiadłość, roboczną lub czynsze, jak i dopóki się umówi, wolny jest osiadać w mieście lub na wsiach, wolny jest mieszkać w Polsce, lub do kraju, do którego zechce, powrócić, uczyniwszy zadosyć obowiązkom, które dobrowolnie na siebie przyjął.

V.

Rząd czyli oznaczenie władz publicznych.

Wszelka władza społeczności ludzkiej początek swój bierze z woli Narodu. Aby więc całość

państw, wolność obywatelska i porządek społeczności w równej wadze na zawsze zostawały, trzy władze Rząd narodu Polskiego składać powinny i z woli i prawa niniejszego na zawsze składać będą, to jest: *władza prawodawcza* w Stanach zgromadzonych, *władza najwyższa wykonawcza* w Królu i Straży i *władza sędownicza* w juryzdykcyach, na ten koniec ustanowionych lub ustanowić się mających.

VI.

Sejm czyli władza prawodawcza.

Sejm czyli Stany zgromadzone, na dwie Izby dzielić się będą: na Izbę poselską i na Izbę senatorską pod prezydencją Króla. Izba poselska, jako wyobrażenie i skład wszechwładztwa narodowego, będzie świątynią prawodawstwa. Przeto w Izbie poselskiej najpierwej decydowane będą wszystkie projekta. *1-mo. Co do praw ogólnych:* to jest konstytucyjnych, cywilnych, kryminalnych i do ustanowienia wieczystych podatków, w których to materyach propozycye od tronu województwom, ziemiom i powiatom do roztrząśnienia podane, a przez instrukcye do Izby przychodzące, najpierwsze do decyzji wzięte być mają. *2-do. Co do uchwał sejmowych:* to jest poborów doczesnych, stopnia monety, zaciągania

długu publicznego, nobilitacyi i innych nadgród przypadkowych, rozkładu wydatków publicznych, ordynaryjnych ekstraordynaryjnych, wojny, pokoju, ostatecznej ratyfikacyi traktatów związkowych i handlowych, wszelkich dyplomatycznych aktów i umów, do prawa narodów ściągających się, kwitowania magistratur wykonawczych i tym podobnych zdarzeń głównym narodowym potrzebom odpowiadających, w których to materyach propozycye od tronu, prosto do Izby poselskiej przychodzić mające, pierwszeństwo w prowadzeniu mieć będą.—Izby senatorskiej, złożonej z biskupów, wojewodów, kasztelanów i ministrów, pod prezydencyą Króla, mającego prawo raz dać *votum* swoje, drugi raz *paritatem* rozwiązywać osobiście lub nadesłaniem zdania swego do tejże Izby, obowiązkiem jest: 1-mo. Każde prawo, które po przejściu formalnem w Izbie poselskiej do Senatu natychmiast przesłane być powinno, przyjąć lub wstrzymać do dalszej Narodu deliberacyi, opisaną w prawie większością głosów. Przyjęcie moc i świętość prawa nadawać będzie. Wstrzymanie zaś zawiesi tylko prawo do przyszłego ordynaryjnego Sejmu, na którym, gdy powtórna nastąpi zgoda, prawo zawieszone od Senatu przyjętem być musi. 2-do: Każdą uchwałę sejmową w materyach wyżej wyliczonych, którą Izba poselska Senatowi przysłać natychmiast powinna, wraz z tąż Izbą poselską większością gło-

sow decydować, a złączona Izb obydwóch większość, podług prawa opisana, będzie wyrokiem i wolą Stanów. Warujemy, iż senatorowie i ministrowie w obiektach sprawowania się z urzędowania swego, bądź w Straży, bądź w komisyi, *votum decisivum* w Sejmie nie będą mieli, i tylko zasiadać wtenczas w Senacie mają dla dania eksplikacyi na żądanie Sejmu. Sejm zawsze gotowym będzie: prawodawczy i ordynaryjny. Rozpoczynać się ma co dwa lata, trwać zaś będzie podług opisu Prawa o sejmach. Gotowy, w potrzebach nagłych zwołany, stanowić ma o tej tylko materyi, do której zwołanym będzie, lub o potrzebie po czasie zwołania przypadłej; prawo żadne na tym ordynaryjnym Sejmie, na którym ustanowione było, znoszonem być nie może. Komplet Sejmu składać się będzie z liczby osób, niższem prawem opisanej, tak w Izbie poselskiej, jako i w Izbie senatorskiej. „Prawo o sejmikach“, na teraźniejszym Sejmie ustanowione, jako najistotniejszą zasadę wolności obywatelskiej, uroczystie zabezpieczamy. Jako zaś prawodawstwo sprawowane być nie może przez wszystkich, i naród wyręcza się w tej mierze przez reprezentantów, czyli posłów swoich, dobrowolnie wybranych; przeto stanowimy, iż posłowie na sejmikach obrani, w prawodawstwie i ogólnych narodu potrzebach, podług niniejszej Konstytucyi uważani być mają jako reprezentanci całego Na-

rodu, będąc składem ufności powszechnej. Wszystko i wszędzie większością głosów udecydowane być powinno; przeto *liberum veto*, konfederacye wszelkiego gatunku i sejmy konfederackie, jako duchowi niniejszej Konstytucyi przeciwne, rząd obalające, społeczność niszczące, nazawsze znosimy. Zapobiegając z jednej strony gwałtownym i częstym odmianom konstytucyi narodowej, z drugiej, uznając potrzebę wydoskonalenia onej, po doświadczeniu jej skutków co do pomyślności publicznej, porę i czas rewizyi i poprawy Konstytucyi co lat dwadzieścia pięć naznaczamy, chcąc mieć takowy Sejm konstytucyjny ekstraordynaryjnym podług osobnego o nim prawa opisu.

VII.

Król, władza wykonawcza.

Żaden rząd najdoskonalszy bez dzielnej władzy wykonawczej stać nie może. Szczęśliwość narodów od praw sprawiedliwych, praw skutek od ich wykonania zależy. Doświadczenie nauczyło, że zaniedbanie tej części rządu nieszczęściami napełniło Polskę. Zawarowawszy przeto wolnemu narodowi Polskiemu władzę praw sobie stanowienia i moc baczności nad wszelką wykonawczą władzą, oraz wybierania urzędników do magistratur, władzę najwyższego wykonywania

praw Królowi w Radzie jego oddajemy, która to Rada *Strażą praw* zwać się będzie. Władza wykonawcza do pilnowania praw i onych pełnienia ściśle jest obowiązana. Tam czynną z siebie będzie, gdzie prawa pozwalają, gdzie prawa potrzebują dozoru egzekucyi, a nawet silnej pomocy. Posłuszeństwo należy się jej zawsze od wszystkich magistratur: moc przynaglenia nieposłuszne i zaniedbujące swe obowiązki magistratury w jej rękę zostawiamy. Władza wykonawcza nie będzie mogła praw stanowić ani tłómaczyć, podatków i poborów pod jakimkolwiek imieniem nakładać, długów publicznych zaciągać, rozkładu dochodów skarbowych przez Sejm zrobionego odmieniać, wojny wydawać, pokoju ani traktatów i żadnego aktu dyplomatycznego *definitive* zawierać. Wolno jej tylko będzie tymczasowe z zagranicznymi prowadzić negocyacye, oraz tymczasowe i potoczne dla bezpieczeństwa i spokojności kraju wynikające potrzeby załatwiać, o których najbliższemu Zgromadzeniu sejmowemu donieść winna. — Tron Polski elekcyjnym przez familie mieć na zawsze chcemy i stanowimy. Doznane klęski bezkrólewów, peryodycznie rząd wywracających, powinność ubezpieczenia losu każdego mieszkańca ziemi Polskiej i zamknięcia na zawsze drogi wpływom mocarstw zagranicznych, pamięć świetności i szczęścia Ojczyzny naszej, za czasów familii cią-

gle panujących, potrzeba odwrócenia od ambicyi tronu obcych i możnych Polaków zwrócenia do jednomyślnego „wolności narodowej pielęgnowania, wskazały roztropności naszej oddanie tronu Polskiego prawem następstwa. Stanowimy przeto, iż po życiu, jakiego nam dobroć Boska pozwoli, elektor dzisiejszy Saski w Polsce królować będzie, dynastya przyszłych królów polskich zacznie się na osobie Fryderyka Augusta, dzisiejszego elektora Saskiego, którego sukcesorem *de iure* z płci męskiej tron Polski przeznaczamy. Najstarszy syn Króla panującego po ojcu na tron następować ma. Gdyby zaś dzisiejszy elektor Saski nie miał potomstwa płci męskiej, tedy mąż przez elektora, za zgodą Stanów zgromadzonych, córce jego dobrany, zaczynać ma linię następstwa w płci męskiej do tronu Polskiego. Dlaczego Maryę Augustę Nepomucenę, córkę elektora, za infantkę Polską deklarujemy, zachowując przy Narodzie prawo, żadnej preskrypcyi podpadać nie mogące, wybrania do tronu drugiego domu, po wygaśnięciu pierwszego. Każdy Król, wstępując na tron, wykona przysięgę Bogu i Narodowi na zachowanie Konstytucyi niniejszej, na *pacta conventa*, które ułożone będą z dzisiejszym elektorem Saskim, jako przeznaczonym do tronu i które tak jak dawne wiązać go będą.—Osoba Króla jest święta i bezpieczna od wszystkiego. Nie sam przez się nie czy-

niący, za nie w odpowiedzi Narodowi być nie może. Nie samowładcą, ale ojcem i głową Narodu być powinien i tym go prawo i Konstytucya niniejsza być uznaje i deklaruje. Dochody tak jak będą w paktach konwentach opisane i prerogatywy tronowi właściwe niniejszą Konstytucyą dla przyszłego elekta zawarowane, tkniętymi być nie będą mogły. Wszystkie akta publiczne, trybunały, sądy, magistratury, monety, stemple, pod Królewskiem iść powinny imieniem. Król, któremu wszelka moc dobrze czynienia zostawiona być powinna, mieć będzie *ius agratianti* na śmierć skazanych, prócz *in criminibus status*. Do króla rozrządzenie najwyższe siłami zbrojnemi krajowemi w czasie wojny i nominowanie komendantów wojska należeć będzie, z wolną atoli ich odmianą za wolą Narodu; patentować oficerów i mianować urzędniki podług prawa niższego opisu, nominować biskupów i senatorów podług opisu tegoż prawa, oraz ministrów jako urzędników pierwszych *władzy wykonawczej* jego będzie obowiązkiem. Straż czyli Rada Królewska, do dozoru, całości i egzekucyi praw Królowi dodana, składać się będzie: *1-mo*. Z prymasa, jako głowy duchowieństwa Polskiego i jako prezesa Komisji edukacyjnej, mogącego być wyręczonym w Straży przez pierwszego *ex ordine* biskupa, którzy rezolucyi podpisywać nie mogą *2-do*. Z pięciu ministrów, to jest:

ministra policyi, ministra pieczęci, ministra *beili*, ministra skarbu, ministra pieczęci do spraw zagranicznych. *3-tio*. Z dwóch sekretarzy, z których jeden protokół Straży, drugi protokół spraw zagranicznych trzymać będą, obydwaj bez *votum* decydującego. Następca tronu z małoletności wyszedłszy i przysięgę na Konstytucyą wykonawszy, na wszystkich Straży posiedzeniach, lecz bez głosu, przytomnym być może. Marszałek sejmowy, jako na dwa lata wybrany, wchodzić będzie w liczbę zasiadających w Straży, bez wdawania się w jej rezolucye. jedynie dla zwołania Sejmu gotowego. W takim zdarzeniu, gdyby on uznał w przypadkach koniecznego zwołania Sejmu gotowego wymagających rzetelną potrzebę, a Król go zwołać wzbraniał się, tedy tenże marszałek do posłów i senatorów wydać powinien listy okólne, zwołując onych na Sejm gotowy i powody zwołania tego wyrażając. Przypadki zaś do koniecznego zwołania Sejmu są tylko następujące: *1-mo*. W gwałtownej potrzebie do prawa narodów ściągającej się, a szczególnie w przypadku wojny ościennej. *2-do*. W przypadku wewnętrznego zamieszania, grożącego rewolucyą kraju lub kolizyą między magistraturami. *3-tio*. W widocznym powszechnym głodzie niebezpieczeństwie. *4-to*. W osierociałym stanie Ojczyzny przez śmierć Króla lub niebezpiecznej jego chorobie. Wszystkie rezolucye w Straży

roztrząsane będą przez skład wyżej wspomniany, decyzja królewska po wysłuchanych wszystkich zdaniach przeważać powinna, aby jedna była w wykonaniu prawa wola; przeto każda ze Straży rezolucya pod imieniem Królewskiem i z podpisem ręki Jego wychodzić będzie, powinna jednak być podpisana także przez jednego z ministrów, zasiadających w Straży, i tak podpisana do posłuszeństwa wiązać będzie i dopełnioną być ma, bądź przez komisyę, bądź przez jakiegokolwiek magistratury wykonawcze, w tych jednak szczególnie materyach, które wyraźnie niniejszem prawem wyłączone nie są. W przypadku, gdyby żaden z ministrów zasiadających decyzji podpisać nie chciał, Król odstąpi od tej decyzji, a gdyby przy niej upierał się, marszałek sejmowy w tym przypadku upraszać będzie o zwołanie Sejmu gotowego, i jeżeli król spóźniać będzie zwołanie, marszałek to wykonać powinien. Jako nominowanie wszystkich ministrów, tak i wezwanie z nich jednego od każdego administracyi wydziału, do Rady swojej czyli Straży, Króla jest prawem. Wezwanie to ministra do zasiadania w Straży na lat dwa będzie z wolnem onego nadal przez Króla potwierdzeniem. Ministrowie, do Straży wezwani, w komisjach zasiadać nie mają. W przypadku zaś, gdyby większość dwóch trzecich części wotów sekretnych, oby-

dwóch Izb złączonych na Sejmie ministra, bądź w Straży, bądź w urzędzie odmiany żądała, Król natychmiast na jego miejsce innego nominować powinien. Chcąc, aby Straż praw narodowych obowiązana była do ścisłej odpowiedzi Narodowi za wszelkie onych przestępstwa, stanowimy: iż gdy ministrowie będą oskarżeni przez deputacyę, do egzaminowania ich czynności wyznaczoną o przestępstwo prawa, odpowiadać mają z osób i majątków swoich. W wszelkich takowych oskarżeniach Stany zgromadzone prostą większością wotów Izb złączonych odesłać obwinionych ministrów mają do Sądów sejmowych po sprawiedliwe i wyrównywające przestępstwu ich ukaranie, lub przy dowiedzionej niewinności od sprawy i kary uwolnienie. Dla porządnego władzy wykonawczej dopełnienia, ustanawiamy oddzielne Komisye, mające związek ze Strażą i obowiązane do posłuszeństwa tejże Straży. Komisarze do nich wybierani będą przez Sejm do sprawowania urzędów swoich w przeciągu czasu prawem opisanego. Komisye te są: 1-mo. Edukacyi. 2-do. Policyi. 3-tio. Wojska. 4-to. Skarbu. Komisye porządkowe wojewódzkie, na tym Sejmie ustanowione, równie do dozoru Straży należące, odbierać będą rozkazy przez wyżej wspomniane pośrednicze Komisye. *respective* co do obiektów każdej z nich władzy i obowiązków.

VIII.

Władza sądownicza.

Władza sądownicza nie może być wykonywaną ani przez władzę prawodawczą, ani przez Króla, lecz przez magistratury na ten koniec ustanowione i wybierane. Powinna zaś być tak do miejsc przywiązana, żeby każdy człowiek blizką dla siebie znalazł sprawiedliwość, żeby przestępny widział wszędzie groźną nad sobą rękę krajowego rządu. *1-mo* ustanawiamy przeto: Sądy pierwszej instancyi dla każdego województwa, ziemi i powiatu, do których sędziowie wybierani będą na sejmikach. Sądy pierwszej instancyi zawsze będą gotowe i czuwające na oddanie sprawiedliwości tym, którzy jej potrzebują. Od tych sądów iść będzie apelacya na Trybunały główne dla każdej prowincyi być mające, złożone równie z osób na sejmikach wybranych. I te sądy tak pierwszej, jako i ostatniej instancyi, będą sądami ziemiańskimi dla szlachty i wszystkich właścicieli ziemskich z kimkolwiek, *in causis juris et facti*. *2-do*. Juryzdykeye zaś sądowe wszystkim miastom podług prawa Sejmu teraźniejszego *O miastach wolnych Królewskich* zabezpieczamy. *3-tio* Sądy referendarskie dla każdej prowincyi osobno mieć chcemy w sprawach włościan wolnych dawnemi prawami sądowi temu poddanych. *4-to*. Sądy zadworne asesorskie, relacyjne i kur-

landzkie zachowujemy. 5-to. Komisye wykonawcze będą miały sądy w sprawach do swej administracyi należących. 6-to. Oprócz sądów w sprawach cywilnych i kryminalnych dla wszystkich stanów, będzie Sąd najwyższy sejmowy zwany, do którego przy otwarciu każdego Sejmu obrane będą osoby. Do tego sądu należeć będą wystęпки przeciwko Narodowi i Królowi, czyli *crimina status*. Nowy kodeks praw cywilnych i kryminalnych przez wyznaczone przez Sejm osoby spisać rozkazujemy.

IX.

Regencya.

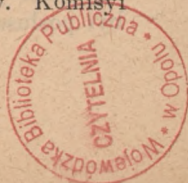
Straż będzie oraz regencyą, mając na czele królowę, albo w jej nieprzytomności prymasa. W tych trzech tylko przypadkach miejsce mieć może regencya: 1-mo W czasie małoletności Króla. 2-do. W czasie niemocy, trwałe pomieszanie zmysłów sprawującej. 3-tio. W przypadku, gdyby Król był wzięty na wojnie. Małoletność trwać tylko będzie do lat 18 zupełnych; a niemoc względem trwałego pomieszaniania zmysłów deklarowaną być nie może, tylko przez Sejm gotowy większością wotów trzech części przeciwko czwartej Izb złączonych. W tych przeto trzech przypadkach prymas Korony Polskiej Sejm natychmiast zwołać powinien, a gdyby prymas tę po-

winność zwłóczył, marszałek sejmowy listy okólne do posłów i senatorów wyda. Sejm gotowy urządzi kolej zasiadania ministrów w regencyi i królowę do zastąpienia Króla w obowiązkach jego umocuje. A gdy Król w pierwszym przypadku z małoletności wyjdzie, w drugim do zupełnego przyjdzie zdrowia, w trzecim z niewoli powróci, regencya rachunek z czynności swoich oddać mu powinna i odpowiadać Narodowi za czas swego urzędowania, tak jak jest przepisano o Straży na każdym ordynaryjnym Sejmie, z osób i majątków swoich.

X

Edukacja dzieci królewskich.

Synowie królewscy, których do następstwa tronu Konstytucya przeznacza, są pierwszymi dziećmi Ojczyzny; przeto baczność o dobre ich wychowanie do Narodu należy, bez uwłoczenia jednak prawom rodzicielskim. Za rządu królewskiego, sam Król z Strażą i wyznaczonym od Stanów dozorcą edukacyi królewiczów wychowaniem ich zatrudniać się będzie. Za rządu regencyi, taż z wspomnianym dozorcą edukacyę ich powierzoną mieć sobie będzie. W obydwóch przypadkach dozorca, od Stanów wyznaczony, donosić winien na każdym ordynaryjnym Sejmie o edukacyi i postępku królewiczów. Komisji

zaś edukacyjnej powinnością będzie poddać układ instrukcyi i edukacyi synów królewskich do potwierdzenia Sejmowi, a to, aby jednostajne w wychowaniu ich prawidła wpajały ciągle i wczesnie w umysły przyszłych następców tronu religię, miłość cnoty, Ojczyzny, wolności i Konstytucyi krajowej.

XI.

Siła zbrojna narodowa.

Naród winien jest sobie samemu obronę od napaści i dla przestrzegania całości swojej. Wszyscy przeto obywatele są obrońcami całości i swobód narodowych. Wojsko nic innego nie jest, tylko wyciągnięta siła obronna i porządna z ogólnej siły Narodu. Naród winien wojsku swemu nadgrode i poważanie za to, iż się poświęca jedynie dla jego obrony. Wojsko winno Narodowi strzeżenie granic i spokojności powszechniej, słowem: winno być jego najsilniejszą tarczą. Aby przeznaczenia tego dopełniło niemylnie, powinno zostawać ciągle pod posłuszeństwem władzy wykonawczej, stosownie do opisów prawa, powinno wykonać przysięgę na wierność Narodowi i Królowi i na obronę Konstytucyi narodowej. użytym być więc wojsko narodowe może na ogólną kraju obronę, na strzeżenie fortec i granic, lub na pomoc prawu, gdyby kto egzekucyi jego nie był posłuszny.

DEKLARACYA STANÓW ZGROMADZONYCH.

Wszystkie prawa dawne i teraźniejsze, przeciwne niniejszej Konstytucyi lub któremukolwiek jej artykułowi, znosimy; a opisy poszczególne do artykułów i każdej materyi w niniejszej Konstytucyi zamkniętych potrzebne, jako dokładniej wyszczególniające obowiązki i układ rządu, za część składającą też Konstytucyą deklarujemy. Władzy wykonawczej zalecamy, aby Straż swe obowiązki natychmiast pod okiem Sejmu rozpoczęła i ciągle utrzymywała. Bogu i Ojczyźnie uroczyście przysięgamy na posłuszeństwo, na obronę wszystkiemi ludzkimi siłami tej całej Konstytucyi, i takową przysięgę za hasło rzetelnej miłości Ojczyzny dając, wykonanie onej nakazujemy natychmiast tu w Warszawie przez wszystkie komisye i jurysdykcyę sądowe, niemniej przez wojsko tu przytomne, a w ciągu najdalej miesiąca od daty niniejszego prawa, za ordynansem komisyi wojskowej, przez całe wojsko narodowe w państwach Korony Polskiej i W. Ks. Litewskiego konsystujące. Wyznaczenie nabożeństwa w jednym dniu po wszystkich w całym kraju kościołach, to jest: dnia ósmego miesiąca maja roku bieżącego, na podziękowanie Bogu za zdarzoną chwilę pomyślną wydobycia Polski z pod przemocy obcej i nieładu domowe-

go, za przywrócenie rządu, który najskuteczniej wolność naszą prawdziwą i całość Polski zabezpieczyć może, za postawienie tym sposobem Ojczyzny naszej na stopniu, mogącym prawdziwą w oczach Europy zyskać jej konsyderacyą, przewielebnym biskupom zalecamy, naznaczając dzień świętego Stanisława, biskupa, męczennika, patrona Korony Polskiej, za uroczysty w roku, który my i potomkowie nasi obchodzić będziemy, za dzień poświęcony najwyższej Opatrzności, po którym Ojczyzna śmiało i bezpiecznie po tylu nieszczęściach odetchnąć może. Chcemy oraz, aby duchowieństwo tak świeckie jako i zakonne w naukach chrześcijańskich, które prawowiernemu winno ludowi, nie przestawało zachęcać wszystkich do podobnych Bogu dziełczynień: aby zaś potomne wieki tem silniej czuć mogły, iż dzieło tak pożądane pomimo największe trudności i przeszkody, za pomocą Najwyższego losami narodów Rządcy do skutku przywodząc, nie utraciliśmy tej szczęśliwej dla ocalenia narodu pory, uchwalamy, aby na tę pamiątkę kościół *ex voto* wszystkich stanów był wystawiony i najwyższej Opatrzności poświęcony.

Uczyniwszy zadosyć radości powszechnej, dajemy pilne oko na ubezpieczenie tej Konstytucyi, stanowiąc, iż ktobykolwiek śmiał być przeciwnym niniejszej Konstytucyi lub targać się na

jej zepsucie, albo wzruszał spokojność dobrego i szczęśliwym być zaczynającego Narodu przez zasiewanie nieufności, przewrotne tłumaczenie Konstytucyi, a tem bardziej przez formowanie jakiegokolwiek w kraju rokoszu, czyli konfederacyi onej przodkował, lub jakowym sposobem do tego dokładał się, ten za nieprzyjaciela Ojczyzny, za jej zdrajcę, za buntownika uznany i najsurowszemi karami natychmiast przez Sąd Sejmowy ukarany będzie. Dla czego nakazujemy, aby Sąd Sejmowy w komplecie nieprzerwanym tu w Warszawie agitował się. Sesye swoje od dnia do dnia limitował, wszystkich zaś doniesionych sobie, przez dobrze osiadłego obywatela delacyę biorącego, w asystencyi instygatorów obojga narodów, o podnoszenie rokoszu lub namawianie do niego natychmiast sądził, o osobach wyrokowi swemu mających podlegać ubezpieczał się, do czego wojska narodowe za zniesieniem się sądu z władzą wykonawczą mają być gotowe i powolne.

Stanisław Nałęcz Małachowski, ref. w. k. sejmowy i konfederacyi prowincyi koronnych marszałek.

Kazimierz książę Sapieha generał art. lit., marszałek konfederacyi w. ks. lit.

Józef Korwin Kossakowski, biskup inflantski i kurlandski, u. koadjutor biskupstwa wileńskiego

jako deputowany. Antoni książę Jabłonowski kasztelan krakowski, deputat z senatu z Małej Polski. Symeon Kazimierz Szydłowski kasztelan żarnowski, deputowany z senatu z prowincyi małopolskiej. mp Franciszek Antoni na Kwilczu Kwilecki kasztelan kaliski, deputowany do Konstytucyi z senatu z prowincyi wielkopolskiej mp. Kazimierz Konst. Plater kasztelan generatu trockiego, deputowany do kons. z senatu z w. ks. lit. mp. Waleryan Stojnowski podkomorzy buski, poseł wołyński z Małopolski, deputat do Konstytucyi. Stanisław Kostka Potocki poseł lubelski, dep. do kons. z prowincyi małopolskiej mp. Jan Nepomucen Zboński poseł ziemi dobrzyńskiej, deputat do kons. z prowincyi wielkopolskiej mp. Tomasz Nowowieski, łowczy i poseł ziemi wyszogrodzkiej, deputowany do Konstytucyi p. w. Józef Radzicki, podkomorzy i poseł ziemi zakroczymskiej, deputowany do Konstytucyi z prowincyi wielkopolskiej mp. Jzef. Zabiello poseł z księstwa żmudzkiego, deputowany do Konstytucyi. Jacek Puttkamer poseł województwa mińskiego, deputowany do Konstytucyi z prowincyi w. ks. lit. *Post cuius constitutionis in actu praesentia ingrossationem, originale eiusdem eidem offerenti praevia officii sui quiteatione est extraditum.*

P R A W O
O MIASTACH Z DN. 18 KWIETNIA
1791 r.

MIASTA NASZE KRÓLEWSKIE WOLNE
W PAŃSTWACH RZECZYPOSPOLITEJ.

ARTYKUŁ I.

O miastach.†

1-o. Miasta wszystkie Królewskie w krajach Rzeczypospolitej za wolne uznajemy.

2-o. Obywatelów takowych miast, jako ludzi wolnych, ziemię w miastach przez nich osiadłą, ich domy, wsie i *territoria*, gdzie jakie do których miast prawnie teraz należą, własnością ich dziedziczną być przyznajemy, co nie ma przeszkadzać zaczętem, a nie dokończonym sprawom.

3-o. Którym miastom przywileje lokacyjne zaginęły, za dowiedzeniem ich byłości, My Król, *diplomata renovationis* z nadaniem ziemi, jaką teraz niewątpliwie posiadają, wydamy.

4-o. W których miastach Królewskich sejmiki ziemskie są oznaczone, tym przywileje lokacyjne, jeżeliby ich jeszcze nie miały, My Król, wydamy.

5-o. Gdyby dla szczęśliwego w którym miejscu położenia na gruntach królewskich osada ludzi wolnych dała siedlisku swemu przystojną postać miasta, w takowem zdarzeniu, My Król, tej osadzie *diploma erectionis* miasta nowego, z nadaniem ziemi, wydamy.

6-o. Wolno też będzie dziedzicom, na swoich gruntach, miasta z ludzi wolnych zakładać, albo i rolników wolnością nadać, jako też miasta swe dziedziczne lokalnemi zrobić; takowe jednak osady nie będą mogły wchodzić w poczet miast wolnych, tylko gdy dziedzic instrumentem lokacyjnym nada im ziemię dziedziczną, a natenczas, My Król, *diploma confirmationis* tego instrumentu, za prośbą samego dziedzica wydamy, i instrument lokacyjny dziedzica wpisać w też *diploma* rozkażemy.

7-o. Jako dla wszystkich miast jedno jest prawo, tak mieszczanin któregokolwiek miasta, równych przywilejów z prawa teraźniejszego używać będzie.

8-o. Wszyscy obywatele miasta, bądź szlacheckiego, bądź miejskiego urodzenia ludzie, którzy chcą prowadzić handle na funty, łokcie, etc., mający posesyę w miastach, albo gdy jej nabędą, jakiegokolwiek są dostojęństwa, profesyi i kunsztu prawo miejskie przyjmować i pod niem zostawać będą obowiązani. Innym zaś szlachcie przyjmować miejskie wolno będzie.

9-o. Przyjęcie prawa miejskiego czynić się ma w następujący sposób. Każdy przyjmujący miejskie, stanąwszy przed magistratem obecnie lub przez plenipotentą, uczyni oświadczenie w słowach następujących: „Ja N. N. Najjaśniejszemu Królowi i Rzeczypospolitej wiernym będę, posłuszeństwo prawom i ustawom sejmowym za najściślejszy biorę obowiązek, zwierzchności miasta N., w którym do obywatelstwa przyłączony jestem, podległym być chcę, i obowiązki wszelkie zachowam, co wszystko zaręczam tak za siebie, jako i następców moich“. Po dopełnionem takowem oświadczeniu, ma być zapisany w księgę obywatelów miasta.

10-o. Miasta odmawiać nie powinny przyjęcia do obywatelstwa i w księgę miejską zapisywania wszystkich uczciwych cudzoziemców, tudzież rzemieślników, wszelkich ludzi wolnych i z prawa nikomu niepodległych, chrześcijan, a to bez żadnej opłaty.

11-o. Tak z urodzenia szlachcie, jako i obywatelom stanu miejskiego tym, którzy potem do zaszczytu szlachectwa przypuszczonymi zostaną przyjęcie obywatelstwa miejskiego, w niem znajdowanie się, sprawowanie urzędów, prowadzenie wszelkiego handlu, utrzymywanie jakichkolwiek bądź rękodziół, nie bynajmniej odtąd szkodzić ani uwłaczać nie będzie im samym, ani ich następ-

com w tymże zaszczyście szlachectwa, i prerogatyw, do niego; przywiązanych.

12-o. Obieranie przez obywatelów miast własnego magistratu, mianowicie burmistrzów, wójtów i wszelkich urzędników, jako jest cechą wolności, tak przy tejże wolności miasta zostawują się. Nie mniej będzie wolno tymże miastom czynić rozporządzenia, co do wewnętrznych porządków, i uskutecznienia dozierać, o czem Komisję policyi uwiadomić mają przez raporta.

13-o. Wszyscy zatem obywatele miasta, którzy są zapisani w księgę miejską, a mają dziedziczną posesyę, mogą obierać, i być obranymi do wszelkich urzędów miejskich większością zdań. Nikt jednak urzędu egzekucyjnego i funkcji ziemiańskiej z urzędem i funkcją plenipotentą miejskiego łączyć nie będzie mógł, pod nieważnością obydwóch; ani w randze wojskowej w służbie aktualnej będący urzędnikiem miejskim być nie może.

ARTYKUŁ II.

O prerogatywach mieszczan.

1-o. Prawo kardynalne: *neminem cativabimus, nisi iure victum* na osoby w miastach osiadłe rozciągamy, wyjąwszy podstępnych ankrutów, kaucyi dostatecznej za sobą u sądu nie stawiających i na gorącym uczynku złapanych.

2-o. Miasta, w których oznaczone są Sądy apelacyjne, przed każdym Sejmem ordynaryjnym jednego plenipotentą większością głosów wybierać będą, z obywatelów, posesye dziedziczne w miastach mających, zdatnych do posługi publicznej, *crimine non notatos*, pod procesem nie będących i urzędowaniem miejskiem odbytem zaszczyconych, z wolnością wybierania tychże plenipotentów z innych miast. Ci plenipotenci na dzień Sejmu rozpoczynającego się do miasta Sejmom przeznaczonego zjechać się mają, i dzieło elekcji swojej marszałkowi sejmowemu oddadzą. Na sesyach prowincjonalnych wybierani będą z plenipotentów miast do Komisjów policyi, skarbowej i asesoryi i na tychże sesyach wyznaczeni będą, którzy do której komisji i asesoryi należeć mają. A lubo ci wszyscy podług oznaczenia w rzeczonych komisjach i asesoryi zasiadać będą mogli, jednak nie więcej w Komisji skarbowej i policyi, jak po dwóch, a w asesoryi po trzech z każdej prowincyi zasiadać będzie. Ci komisarze i asesorowie, w tychże komisjach i asesoryi, w obiektach, dotyczących się miast i handlowych, *vocem activam* mieć będą, w innych zaś okolicznościach *vocem consultivam* mieć mają. Jeżeli na dalej który z tych plenipotentów albo i wszyscy od miast, które obierać plenipotentów prawo mają, potwierdzeni zostaną, mogą na drugie

lat dwie zostać. A dla tych komisarzów i asesorów pensję przy urządzeniu tabeli ekspensy postanowimy, dla takiej jednak liczby, jaka do zasiadania w komisjach i asesoryi jest oznaczona.

3-o. Aby zaś opieka rządowa i dla wszystkich miast wymierzała w żądaniach ich sprawiedliwość przyzwoitą, dozwalamy miastom naszym przez asesorów, czyli komisarzów miejskich w asesoryach, komisjach skarbowych i policyi zasiadających, *desideria* miast w Sejmie donosić; a ci, gdy tego potrzeba będzie, i gdy zechcą, będą u marszałka sejmowego o głos prosić, i ten im zabroniony być nie może, i ci tłumaczyć się będą zwyczajem dziś praktykowanym zabierania głosów przez delegowanych od komisjów.

4-o. Po odbytej dwuletniej wysłudze publicznej w zwyż wyrażonych komisjach lub asesoryi, ciż wybrani od miast plenipotenci na następnym Sejmie zaraz nobilitowani być powinni, bez opłaty dyplomaty *nobilitatis*, jeżeli jeszcze szlachtą nie będą.

5-o. Wolno odtąd jest i będzie każdemu mieszczaninowi dóbr ziemskich, jako i innej natury, dziedzicznem prawem nabywać, z zupełnem własności prawem posiadać i następcom swoim, jako prawym dziedzicom, one po sobie zostawiać, dobra sposobem sukcesyi, albo *iure potioritatis* posiadać; z których dóbr, luboby byli mieszcz-

nami, w sądzie dobrom przyzwoitym odpowiadać są obowiązani.

6-o. Który z mieszczan kupi całkowitą wieś lub miasteczko prawem dziedzicznym, opłacające podatku 10-go grosza zł. 200 najmniej, na najpierwszym Sejmie, jeżeli o to poda na piśmie prośbę swoją marszałkowi sejmowemu do Stanów, mocą terażniejszego prawa nobilitowany zostanie.

7 o. Prócz tego na każdym Sejmie 30 osób z mieszczan, posesye dziedziczne w miastach mających, do zaszczytu szlacheckiego przypuszczonych być ma, w czem najpierwszy wzgląd zachowany zostanie na dystyngwujących się w wojsku, na zasiadających w komisjach porządkowych cywilno-wojskowych, na zakładających rękodziela, na prowadzących handel z produktów krajowych, a w tem na rekomendacye posłów ziemskich i na rekomendacye miast.

8-o. W całym wojsku (prócz kawaleryi narodowej), w każdym korpusie, regimencie i pułku, dla obywatelów kondycyi miejskiej będzie od-tąd wolny wstęp do dosługiwania się rang oficerskich stopniami. A który dosłuży się rangi sztabs-kapitana lub kapitana chorągwi u piechoty, a rotmistrza w pułku mocą terażniejszego prawa szlachcicem z potomkami swymi, w wszelkich do niego przywiązanych prerogatywach zo-

stanie i My Król *diplomata nobilitatis* takowym, za okazaniem patentu, wydawać będziemy, od którego opłata stempla następować niema.

9-o. Wolno będzie odtąd obywatelom kondycyi miejskiej w kancelaryach i palestrach wszelkich komisów, rządowych dykasteryów, trybunalskich i innych mniejszych sądów znajdować się, patronizować i inne posługi czynić, i na stopnie, w tychże kancelaryach znajdujące się podług zasług i zdatności postępować. A który z tych dosłuży się stopnia regenta kancelaryi w dykasteryach rządowych, na najpierwszym zaraz Sejmie nobilitowanym być ma, i takowe *diploma nobilitatis* bez opłaty My Król wydawać będziemy.

10-o. W duchownym stanie osoby kondycyi miejskiej będą mogły posiadać w kolegiatach prelatury i kanonie, w katedrach zaś kanonie doktoralne, także wszelkie beneficya *saecularia et regularia*, wyłączając te fundusze, które szczególnie dla osób urodzenia szlacheckiego są poczynione.

11 o. Do komisów porządkowych cywilno-wojskowych województw, ziem i powiatów dozwala się obierać komisarzów z miast, w obrębie komisów leżących, po trzech do każdej komisji, bądź z urodzenia szlacheckiego, albo kondycyi miejskiej, byle w mieście posesye dziedziczne mających.

12 o. A miasta nasze Gdańsk i Toruń, gdy mieć będą prośby swe do Stanów, przez sekretarza swego do łaski sejmowej one podawać będą, albo sami przez delegowanych, jeżeli zechcą, za danym od łaski głosem, który nie ma im być odmówiony.

13-o. Kara na zmyślających posesye będzie następująca: ktokolwiek za rewersem dałby komu ziemską dziedziczną posesyę, tracić ją wieczyście będzie, i sąd temu przyzna własność zarewersowanej posesyi, kto dowiedzie rewersu. Nawet choćby ten sam, kto za rewersem ma posesyę, dowiódł jej zarewersowania, jemu wieczyście przyznana będzie. A takie sprawy sąd ziemski *praecisa apellatione* sądzić będzie.

14-o. Wszelkie dawniejsze prawa i ustawy terażniejszemu Prawu o miastach przeciwne uchylamy a terażniejsze ustanowienia o miastach za prawo konstytucyjne stanowimy,

ARTYKUŁ III.

O sprawiedliwości dla mieszczan.

1-o. Zostawując miasta przy właściwych sobie w granicach miast juryzdykcyach, też miasta z przedmieściami z pod innych wszystkich juryzdykcyi, jakie są: trybunalskie, ziemiańskie, wojewodzińskie, starościńskie, zamkowe, prócz

spraw niedokończonych pokomisyjnych, do trybunałów odesłanych, wyjmujemy i wyłączamy. Juryzdykcyę marszałkowską, jako tylko miasta rezydencyonalnego Nas Króla tyczącą się, do opisów władzy tejże juryzdykcyi właściwej odsyłamy.

2-o. Jurydyki świeckie i duchowne, tudzież drobne miasteczka, w obrębie lokalnym gruntów początkowie miastom nadanych potworzone, jak są dotąd w posesyi, co do samej tylko sądowości i policyi, znosimy, owszem też jurydyki pod juryzdykcyę magistratów miejskich poddajemy, wszelkie zaś czynsze i dochody jakiegokolwiek natury dla właścicieli tychże gruntów jurydyk ostrzegamy.

3-o. Gdzie jednak miasta mają wsie dziedziczne ziemskie, w sprawach tychże wsiów w juryzdykcyach właściwych posesyi odpowiadać mają.

4 o. Wszyscy obywatele w mieście posesye mający i jakimkolwiek handlem, rzemiosłem bawiący się, juryzdykcyi miejskiej ulegać mają i podatki równie znosić, nie uważając na jakiegokolwiek libertacye.

5-o. W każdym mieście magistrat obrany juryzdykcyą sądową składać będzie. W tych magistratach wszelkiego rodzaju sprawy, jako *in prima instantia* sądzić się mają. Sprawy nie

przenoszące zł. 300 lub w sprawie uczynkowej, w której trzy dni więzienia kara nastąpi, w tychże magistratach bez apelacyi dopuszczenia kończone być mają ostatecznie. W większych zaś sprawach apelacya do sądów wyższych apelacyjnych dopuszczona być powinna.

6 o. Na takowe sądy apelacyjne, następujące miasta wyznaczamy, mianowicie w prowincyi Małopolskiej: miasta Kraków, Lublin, Łuck. Żytomierz, Winnica, Kamieniec Podolski, Drohiczyn. W prowincyi Wielkopolskiej: miasta Poznań, Kalisz, Gniezno, Łęczyca, Warszawa, Sieradz, Płock. W prowincyi Litewskiej: miasta Wilno, Grodno, Kowno, Nowogródek, Mińsk, Brześć Litewski, Pińsk. Do sądu apelacyjnego w Krakowie oznaczonego należeć będą miasta w województwie Krakowskiem, powiatach Sandomierskim, Wiślickim i Chęcińskim leżące. Do sądu apelacyjnego w Lublinie oznaczonego należeć będą miasta w województwie Lubelskiem, ziemi Stężyckiej, w powiatach Radomskim, Opoczyńskim i ziemi Chełmskiej leżące. Do sądu apelacyjnego w Łucku oznaczonego należeć będą miasta województw Wołyńskiego i Bełzkiego. Do sądu apelacyjnego w Żytomierzu oznaczonego należeć będą miasta województwa Kijowskiego. Do sądu apelacyjnego w Kamieńcu Podolskim oznaczonego należeć będą miasta woje-

wództwa Podolskiego. Do sądu apelacyjnego w Winnicy oznaczonego należeć będą miasta województwa Braclawskiego. Do sądu apelacyjnego w Drohiczynie oznaczonego należeć będą miasta województwa Podlaskiego. Do sądu apelacyjnego w Poznaniu oznaczonego należeć będą miasta województwa Poznańskiego i ziemi Wschowskiej. Do sądu apelacyjnego w Kaliszu oznaczonego należeć będą miasta województwa Kaliskiego i powiatu Konińskiego, a powiatu Pyzdrskiego miasta tej części, która jest z tej strony rzeki Warty, do Kalisza należeć ma. Do sądu apelacyjnego w Gnieźnie oznaczonego należeć będą miasta województwa Gnieźnieńskiego. powiatu Kcyńskiego i powiatu Pyzdrskiego ta część, która jest z strony Warty od Gniezna. Do sądu apelacyjnego w Sieradzu oznaczonego należeć będą miasta województwa Sieradzkiego, ziemi Wieluńskiej. Do sądu apelacyjnego w Warszawie oznaczonego należeć będą miasta księstwa Mazowieckiego i województwa Rawskiego. Do sądu apelacyjnego w Łęczycy oznaczonego należeć będą miasta województwa Łęczyckiego, Brzeskiego Kujawskiego i Inowrocławskiego. Do sądu apelacyjnego w Płocku oznaczonego należeć będą miasta województwa Płockiego, ziemi Zawkrzyńskiej i ziemi Dobrzyńskiej. Do sądów apelacyjnych w miastach

provincyi Wielkiego Księstwa Litewskiego oznaczonych: jako to do sądu apelacyjnego w mieście Wilnie należeć będą miasta województwa Wileńskiego, powiatów Oszmiańskiego, Lidzkiego, Wiłkomirskiego, Brasławskiego, województwa Trockiego i powiatu Trockiego. Do sądu apelacyjnego w mieście Grodnie należeć będą miasta powiatów Grodzińskiego, Wołkowskiego i Mereckiego. Do sądu apelacyjnego w mieście Kownie należeć będą miasta Księstwa Żmudzkiego, powiatów Kowieńskiego, Preńskiego i Upitskiego. Do sądu apelacyjnego w mieście Nowogródku należeć będą miasta województwa Nowogrodzkiego i powiatów Słonimskiego i Słuczoreskiego. Do sądu apelacyjnego w mieście Brześciu Litewskim należeć będą miasta województwa Brzeskiego Litewskiego i powiatu Kobryńskiego. Do sądu apelacyjnego w mieście Pińsku należeć będą miasta powiatów Pińskiego, Pińsko-Zarzeczego, Mozyrskiego i Rzeczyckiego. Do sądu apelacyjnego w mieście Mińsku należeć będą miasta województwa Mińskiego, Połockiego, Witebskiego i powiatu Orszańskiego.

7-o. W tych miastach apelacyjnych obierani będą co lat dwie po osób pięć z szlachty i nie-szlachty, mieszczan, posesye mających, nawet osób magistratowych z miast tychże, albo

i z miast innych tego wydziału, które do których sądów apelacyjnych są oznaczone. A te osoby wybrane składać będą sąd apelacyjny z tym warunkiem, iż osoby magistratowe i ławnicze, do sądu apelacyjnego wybrane, póki sprawować będą urząd apelacyjny, nie mają zasiadać i sądzić w sądach *primae instantiae* magistratów, z których są obrani.

8-o. Te sądy sądzić będą sprawy z apelacji magistratów, których walor przechodzi 300 zł. lub kara 3 dni więzienia, a nie przewyższa waloru 3 000 zł. lub kary 3 tygodni więzienia, a to ostatecznie bez dopuszczenia apelacji. We wszystkich zaś sprawach większego waloru, niż o 3 000 zł. i kary niż 3 tygodnie więzienia, apelację, jak dotąd, z magistratów *primae instantiae*, nie już do sądów apelacyjnych miast, ale do sądów Naszych zadwornych, tak w Koronie, jako w W. Ks. Lit. dopuszczaną mieć chcemy podług niniejszej ustawy.

9-o. Spraw kryminalnych magistraty sądzić nie będą mogły, ale je odsyłać mają prosto do sądów apelacyjnych, które też sprawy kryminalne sądzić mogą z tem ostrzeżeniem, że na więzienie czasowe osądzony kryminalista ulegać egzekucyi dekretu będzie. Gdy zaś na wieczne więzienie, lub na śmierć zostanie osądzony, tenże sąd apelacyjny wywody obwiniające i dekret

prześle sądowi asesorskiemu. Jeżeli sąd asesorski uzna dekret sądu apelacyjnego na więzienie wieczne, lub śmierć winowajcę wskazujący za słuszny, dopiero ten dekret egzekwowany zostanie. Oraz przy sądach zadwornych sprawy o złe sprawowanie urzędów miejskich, jako też o dochody z miast posesorów i wszystkie inne, prawami Rzeczypospolitej wyznaczone zachowujemy.

10-o. Miasta, że podlegać będą Komisji policyi w rzeczach wewnętrznego rządu i dochodów ogólnych miejskich, ostrzegamy.

USTAWA KONSTYTUCYJNA
KSIĘSTWA
W A R S Z A W S K I E G O
Z DN. 22-go LIPCA 1807 r.

T Y T U Ł I.

Art. 1. Religia katolicka, apostolska, rzymska jest religią Stanu.

Art. 2. Wszelka cześć religijna jest wolna i publiczna.

Art. 3. Księstwo Warszawskie podzielone będzie na sześć dyecezyi, będzie w niem jedno arcybiskupstwo i pięć biskupstw

Art. 4. Znosi się niewola. Wszyscy obywatele są równi przed obliczem prawa. Stan osób zostaje pod opieką trybunałów.

T Y T U Ł II.

O Rządzie.

Art. 5. Korona Książęca Warszawska jest dziedziczną w osobie króla Saskiego, jego potomków, dziedziców i następców, podług porządku następstwa, ustanowionego w domu Saskim.

Art. 6. Rząd jest w osobie Króla.

On sprawuje w całej swojej zupełności urzędowania władzy wykonawczej.

Przy nim jest praw początkowanie.

Art. 7. Król może zdać na wicekróla część swojej władzy, której jemu samemu przez siebie sprawować nie będzie się podobało.

Art. 8. Jeżeli Królowi nie podoba się mianować wicekróla, mianuje prezesa Rady ministrów.

W tym przypadku interesy rozmaitych ministerjów będą roztrząsane w tej Radzie, dla przedstawienia ich Królowi do potwierdzenia.

Art. 9. Król zwołuje, odracza i wyznacza ¹⁾ dzień na zgromadzenie głównego Sejmu.

Zwołuje także sejmiki, czyli zgromadzenia powiatowe i zgromadzenia gminne.

Prezyduje w Senacie, gdy to przyzwoitem osądzi.

Art. 10. Dobra Korony książęcej składają się naprzód z rocznego dochodu, wynoszącego siedem milionów zł. Pols. przez połowę w dobrach Królewskich, a przez połowę w gotowiźnie ze skarbu publicznego; powtórę, z pałacu Królewskiego w Warszawie i z pałacu Saskiego.

T Y T U Ł III.

O Ministrach i Radzie Stanu.

Art. 11. Skład ministeryum jest następujący: minister sprawiedliwości; minister wewnętrzny i czci religijnych; minister wojny; minister przychodów i skarbu; minister policyi; minister sekretarz stanu.

Ministrowie są odpowiedzialnymi.

Art. 12. Gdy się Królowi spodoba zdać na wicekróla część władzy swojej, której sobie samemu nie zachował, każdy z ministrów pracuje oddzielnie z wicekrólem.

Art. 13. Kiedy Król nie mianował wicekróla, ministrowie zgromadzają się na Radę ministrów stosownie do tego, co się rzekło wyżej w 8-ym artykule.

Art. 14. Rada Stanu składa się z ministrów. Zgromadza się pod prezydencją Króla, lub wicekróla, albo prezesa, mianowanego przez Króla.

Art. 15. Rada Stanu rozstrząsa, układa i stanowi projekta do praw lub urządzenia administracyi publicznej, które przekłada każdy minister w przedmiotach, dotyczących się swych wydziałów.

Art. 16. Czterech referendarzów przydanych jest do Rady Stanu już to dla przygotowania spraw administracyjnych i tych, w których Rada

daje wyroki, jako Sąd kasacyjny, już też dla znoszenia się Rady z komisjami Izby poselskiej.

Art. 17. Rada Stanu rozpoznaje zajścia o jurysdykcyę, zachodzące między władzami administracyjnemi i władzami sądowemi, tudzież co w administracyi pod spór podpada, jako też oddanie pod sąd urzędników administracyi publicznej.

Art. 18. Stanowienia, projekta do praw, wyroki i urzządzenia, roztrząsane w Radzie Stanu, podlegają zatwierdzeniu Królewskiemu.

T Y T U Ł I V.

O S e j m i e g ł ó w n y m.

Art. 19. Sejm główny składa się z dwóch Izb, to jest z Izby pierwszej, czyli Izby senatorskiej i z drugiej Izby, czyli poselskiej.

Art. 20. Sejm główny zgromadza się co dwa lata w Warszawie, a to w czasie, oznaczonym aktem zwołującym, wydanym od Króla.

Sejm nie trwa dłużej, jak dni 15.

Art. 21. Do niego właściwie należy narażanie się względem prawa podatkowego, czyli prawa przychodów skarbowych, względem praw dotyczących się odmian, które uczynić wypada, bądź w prawodawstwie cywilnem, bądź w pra-

wodawstwie kryminalnem, bądź też w systemacie mennicznym.

Art. 22. Projekta do praw, ułożone w Radzie Stanu, będą przesyłane głównemu Sejmowi za rozkazem Króla, uchwalane od Izby poselskiej sekretnem kreskowaniem i większością kressek, a potem podane pod sankcye Senatu.

T Y T U Ł V.

O Senacie.

Art. 23. Senat składa się z ośmnastu członków, to jest:

sześciu biskupów;
sześciu wojewodów;
sześciu kasztelanów.

Art. 24. Wojewodów i kasztelanów Król mianuje, biskupów Król mianuje, a Stolica Święta instytucję daje.

Art. 25. W Senacie prezyduje jeden z jego członków, mianowany na to od Króla.

Art. 26. Urzędowania senatorów są dożywotne.

Art. 27. Projekta do praw, uchwalone w Izbie poselskiej, stosownie do tego, co się niżej powie, przesyłają się do sankcyi Senatu.

Art. 28. Senat potwierdza prawo, wyjąwszy w przypadkach następujących:

1) jeżeli prawo uchwalone nie było podług formalności, przepisanych Konstytucją, lub jeżeli obrady zdarzonym gwałtem jakim zamieszane zostały;

2) jeżeli mu wiadomo, że prawo nie było przyjęte większością głosów;

3) jeżeli Senat uznaje, że prawo jest przeciwne albo bezpieczeństwu kraju, albo przepisom niniejszej Ustawy Konstytucyjnej.

Art. 29. W przypadku, gdyby dla jednej z powyższych pobudek odmówił Senat sankcyi prawu jakiemu, tenże Senat nadaje Królowi, przez uchwałę wyszczególniającą powody, potrzebną moc do uchylenia uchwały poselskiej.

Art. 30. Kiedy odmówienie sankcyi ze strony Senatu gruntuje się na jednym z dwóch pierwszych przypadków, w artykule 28-ym wytkniętych, na ów czas Król po wysłuchaniu Rady Stanu może nakazać odesłanie projektu prawa do Izby poselskiej z zaleceniem, ażeby porządnie postępowała. Jeżeliliby zaś tenże sam nieład został ponowiony, bądź w porządku zgromadzenia, bądź w formalnościach, obradom przepisanych, Izba poselska tem samem jest rozpuszczona i Król nakazuje nowe wybory.

Art. 31. W przypadku rozwiązania Izby poselskiej prawo, tyczące się przychodów skarbowych, zostaje przedłużone na rok jeden a prawa

cywilne lub kryminalne mają mieć moc swoją bez żadnego określenia i zmiany.

Art. 32. Gdy Senat odmówił sankcyi prawu, może równie Król i we wszystkich przypadkach mianować nowych senatorów i odesłać potem prawo do Senatu.

Z tem wszystkiem Senat nie będzie mógł być złożonym z więcej, jak sześciu biskupów, dwunastu wojewodów i dwunastu kasztelanów.

Art. 33. Gdy Król użył prawa, nadanego artykułem poprzedzającym, na ów czas miejsca wakujące w Senacie między wojewodami i kasztelanami dopóty nie będą osadzone, póki Senat nie zmniejszy się do liczby 23-ym artykułem oznaczonej.

Art. 34. Skoro Senat potwierdził prawo, lub Król, pomimo pobudek tchwały Senatu, nakazał je ogłosić, projekt ten staje się prawem, natychmiast obowiązującym.

TYTUŁ VI.

O Izbie poselskiej.

Art. 35. Izba poselska składa się:

1) Z sześciudziesiąt posłów, mianowanych na sejmikach, czyli zgromadzeniach szlachty każdego powiatu, licząc po jednym z powiatu.

Posłowie powinni mieć najmniej 24 lat skoń-

czonych, być w zupełnem używaniu praw swoich, lub być usamowolnionymi.

2) Z czterdziestu deputowanych od gminów.

Art. 36. Cały kraj Księstwa Warszawskiego dzieli się na czterdzieści zgromadzeń gminnych, to jest ośm w mieście Warszawie, a 32 na resztę kraju.

Art. 37. Każde zgromadzenie gminne powinno liczyć w sobie przynajmniej 600 obywateli, mających prawo głosowania.

Art. 38. Członki Izby poselskiej zostają wciąż na urzędzie lat dziewięć. Odnowiają się w trzeciej części co lat trzy.

A zatem, i to na pierwszy raz, trzecia część członków Izby poselskiej zostanie na urzędzie tylko przez trzy lata, a druga trzecia część przez lat sześć.

Lista wychodzących członków w tych dwóch epokach przez los się ustanowi.

Art. 39. W Izbie poselskiej prezyduje marszałek, wybrany z jej łona, a od Króla mianowany.

Art. 40. Izba poselska uchwała o projektach do praw, które potem przesyłają się pod sankcyę Senatu.

Art. 41. Każdego Sejmu też Izba mianuje większością sekretnych kresek trzy komisye, składające się każda z pięciu członków, to jest:

komisyę przychodów skarbowych;
 komisję prawodawstwa cywilnego;
 komisję prawodawstwa kryminalnego.

Marszałek, prezydujący w Izbie poselskiej donosi przez poselstwo Radzie Stanu o mianowaniu rzeczonych komisji.

Art. 42. Gdy Rada Stanu projekt do prawa ułoży, uwiadomia o tem komisję, której się dotyczy przedmiot prawa, przez ministra tego wydziału, do którego się tenże przedmiot ściąga, i za pośrednictwem referendarzów, przydanych do Rady Stanu.

Jeżeli komisya ma jakie uwagi do przełożenia względem projektu do prawa, zgromadza się u tegoż ministra. Referendarze, którym polecone było doniesienie o projekcie do prawa, przypuszczeni są do tych konferencyi.

Art. 43. Jeżeli komisya obstaje przy swoich uwagach i żąda określenia w projekcie do prawa, minister donosi o tem Radzie Stanu.

Rada Stanu może przypuścić członki komisji do roztrząsania w gronie swoim szczegółów projektu do prawa, które zdawały się potrzebować określenia.

Art. 44. Rada Stanu, powziąwszy wiadomość o uwagach komisji, bądź z doniesienia ministra, bądź przez roztrząśnienie w jej zgromadzeniu zasze, stanowi ostatecznie opis projektu do pra-

wa, który się przesyła do Izby poselskiej, aby o nim stanowiono.

Art. 45. Członki Rady Stanu są tem samem członkami Izby poselskiej; zasiadają w niej i mają głos stanowczy.

Art. 46. Członki tylko Rady Stanu i członki komisji poselskiej mają prawo mówienia w Izbie, bądź w przypadku zgodności Rady i komisji, względem projektu do prawa, końcem dobitniejszego wystawienia pożytków jego, bądź w przypadku rozróżnienia zdań, końcem jawniejszego okazania lub zbijania nieprzyzwoitości onegoż. ¹⁾

Żaden inny członek nie może zabierać głosu względem projektu do prawa.

Art. 47. Członki komisji mogą oświadczyć zdanie swoje osobiste, względem projektu do prawa, a to bądź gdy z większością zdań w komisji, bądź gdy z mniejszością trzymali.

Przeciwnie zaś członki Rady Stanu mogą tylko mówić za projektem do prawa, ułożonym w Radzie.

Art. 48. Gdy marszałek, prezydujący w Izbie poselskiej, uzna, iż rzecz dosyć jest wyjaśniona, może koniec uczynić roztrząsaniu i podać projekt prawa do kreskowania.

Izba kreskuje sekretnie i stanowi prostą większością kresek.

Art. 49. Gdy prawo przejdzie, Izba poselska przesyła je zaraz do Senatu.

T Y T U Ł VII

O sejmikach i zgromadzeniach gminnych.

Art. 50. Sejmiki czyli zgromadzenia powiatowe składają się z szlachty powiatu.

Art. 51. Zgromadzenia gminne składają się z obywatelów właścicieli nieszlachty i innych obywatelów, mających prawo wchodzenia do nich, jako się niżej powie.

Art. 52. Sejmiki i zgromadzenia gminne Król zwołuje. Listy zwołujące oznaczają miejsce, dzień, w którym się zgromadzić, czynności, do których przystąpić, i czas, jak długo trwać mają.

Art. 53. Nikt nie może być przypuszczonym do dawania głosu, kto nie ma 21 lat skończonych, kto nie jest w zupełnem używaniu praw swoich, albo nie jest usamowolnionym. Usamowolnienie może odtąd następować w 21-ym roku skończonym, bez względu na wszelkie inne przeciwnie temu prawa i zwyczaje.

Art. 54. Każdy sejmik, czyli zgromadzenie powiatowe mianuje posła i podaje kandydatów do rad departamentowych i powiatowych, tudzież do sądów pokoju.

Art. 55. Na sejmikach prezyduje marszałek, mianowany przez Króla.

Art. 56. Sejmiki te rozłożone są na 10 oddziałów, każdy oddział składa się z powiatów, przedzielonych jednym lub kilku powiatami. Dwa oddziały nie mogą być w jednymże czasie zwołane.

Art. 57. Deputowanych z gmin wybierają zgromadzenia gminne. Podają także podwójną listę kandydatów do Rad municypalnych.

Art. 58. Mają prawo głosowania na zgromadzeniach gminnych:

- 1) każdy obywatel właściciel nieszlacheć;
- 2) każdy rękodzielnik i przełożony nad czełdzą warsztatową, każdy kupiec, mający własny swój zapas w sklepie lub magazynie, wartości 10 000 złotych polskich;
- 3) wszyscy plebani i wikaryusze;
- 4) każdy artysta i obywatel znakomity z talentów, wiadomości lub z przysług, uczynionych bądź handlowi, bądź kunsztom;
- 5) każdy podoficer i żołnierz, który, będąc ranny lub odbywszy kilka kampanii, otrzymał uwolnienie od służby;
- 6) każdy podoficer i żołnierz, czynnie w służbie będący, który za dobre sprawowanie się otrzymał ozdobę honorową;
- 7) oficerowie wszelkiego stopnia.

Rzeczeni oficerowie, podoficerowie i żołnierze w rzeczywistej czynnie zostający służbie, którzyby byli na załodze w mieście, gdzie się zgromadzenie gminne odbywa, nie będą mogli używać, w tym tylko przypadku, prawa, dozwolonego niniejszym artykułem.

Art. 59. Listę głosujących właścicieli ułoży municypalność, a zaświadczą ją poborcy podatków.

Listę plebanów i wikaryuszów ułoży prefekt, podpisze minister wewnętrzny.

Listę oficerów, podoficerów i żołnierzy, wyrażonych w powyższym artykule, ułoży prefekt a podpisze minister wojny.

Listę rękodzielników i przełożonych nad czeladzią warsztatową, tudzież kupców, mających swój własny zapas w sklepie, magazyn lub fabrykę, wynoszące 10 000 zł. pol., i listę obywateli, znakomitych talentami, wiadomościami i przysługami, uczynionemi bądź umiejętnościom, kunsztom, bądź handlowi, ułoży prefekt, a zatwierdzi corocznie Senat.

Obywatele, znajdujący się w ostatnim z wyżej rzeczonych przypadków, mogą podawać prosto do Senatu prośby swoje, z dowodami wspierającymi ich żądania.

Art. 60. Senat w każdym przypadku, gdzieby miał powód do mniemania, iż się w ułożenie

list wcisnęło jakie nadużycie, może nakazać ułożenie innych.

Art. 61. Zgromadzenia gminne nie mogą być zwołane w jednymże czasie w całym powiecie, lecz będzie zawsze ośmiodniowa przerwa między zebraniem się każdego z nich, wyjąwszy jednak zgromadzenia miasta Warszawy, które mogą być w jednymże czasie po dwa tylko razem zwołane.

Art. 62. Na zgromadzeniach gminnych prezyduje obywatel, mianowany od Króla.

Art. 63. Żadne rozstrząsanie, jakiegokolwiek bądź natury, żadne uchwalanie próśb lub przełożeń nie będzie miało miejsca na sejmikach i zgromadzeniach gminnych.

Trudnić się tylko powinno wyborem bądź deputowanych, bądź kandydatów, których liczba, jak się rzekło wyżej, poprzedniczo jest oznaczona przez listy okólne zwołujące.

T Y T U Ł VIII.

Podział kraju i administracya.

Art. 64. Kraj zostaje podzielony na sześć departamentów.

Art. 65. Administracya każdego departamentu jest przy prefekcie. W każdym departamencie jest rada interesów spornych, składająca

się najmniej z 3-ch członków, a najwięcej z 5-iu, i ogólna rada departamentowa, składająca się najmniej z 16-u członków, a najwięcej z 24-ch.

Art. 63. Administracya w powiatach będzie przy podprefektach W każdym powiecie jest rada powiatowa, składająca się najmniej z 9-u członków, a najwięcej z 12-tu.

Art. 67. W każdej municypalności administracya będzie przy burmistrzu, czyli prezydencie.

Będzie w każdej municypalności rada municypalna, składająca się z 10-iu członków, gdzie jest 2 500 mieszkańców lub mniej; z 20-tu, gdzie jest 5 000 mieszkańców lub mniej; z 30-tu w miastach, gdzie ludność przechodzi 5 000 mieszkańców.

Art. 68. Prefektów, radców prefektur, podprefektów i burmistrzów mianuje Król bez poprzedzającego sobie przedstawienia.

Członki rad departamentowych i rad powiatowych mianuje Król z podwójnej listy kandydatów, podanej sobie od sejmików powiatowych. Odnawiają się przez połowę co lat dwa.

Członki rad municypalnych mianuje Król z podwójnej listy kandydatów, podanych od zgromadzeń gminnych. Odnawiają się przez połowę co lat dwa.

Rady departamentowe, powiatowe i municy-

palne mianują prezydenta, z pośród siebie wybranego.

T Y T U Ł IX.

Porządek sądowy.

Art. 69. Kodeks Napoleona będzie prawem cywilnem Księstwa Warszawskiego.

Art. 70. Postępowanie sądowe jest publiczne w rzeczy cywilnej i kryminalnej.

Art. 71. W każdym powiecie będzie jeden sąd pokoju;

w każdym departamencie jeden trybunał cywilny pierwszej instancji;

na dwa departamenty jeden sąd sprawiedliwości kryminalnej;

na całe Księstwo Warszawskie jeden tylko Sąd odzewny (apelacyjny).

Art. 72. Rada Stanu, do której przyłączeni są czterej referendarze, mianowani od Króla, odbywa obowiązki Sądu kasacyjnego.

Art. 73. Sędziów pokoju mianuje Król z potrójnej listy kandydatów, podanych od sejmików powiatowych. Odnawiają się w trzeciej części co dwa lata.

Art. 74. Porządek sądowy jest niepodległy.

Art. 75. Sędziów trybunałów pierwszej instancji, sądów kryminalnych i Sądu odzewnego (apelacyjnego) Król mianuje dożywotnie.

Art. 76. Sąd odzewny na doniesienie bądź prokuratora Królewskiego, bądź jednego z prezesów, może żądać od Króla złożenia sędziego w trybunale pierwszej instancyi, lub w sądzie kryminalnym, którego mieni być winnym przestępnego sprawowania obowiązków.

Złożenia sędziego Sądu odzewnego może żądać Rada Stanu, jako sprawująca obowiązki Sądu kasacyjnego.

W tych tylko przypadkach Król może dać wyrok na złożenie sędziego.

Art. 77. Wyroki sądów i trybunałów wychodzą w imieniu Króla.

Art. 78. Prawo łaski służy Królowi: on tylko może darować lub zwolnić karę.

T Y T U Ł X.

O sile zbrojnej.

Art. 79. Siła zbrojna składać się będzie ze 30 000 ludzi wszelkiego rodzaju żołnierza, obecnego pod bronią, nie licząc w to gwardyi narodowych.

Art. 80. Król może przyzwać do Saksonii część wojska Księstwa Warszawskiego, zastępując ją równą liczbą wojska Saskiego.

Art. 81. W przypadku, gdyby okoliczności wymagały, ażeby oprócz wojska Księstwa War-

szawskiego posłał Król do tego Księstwa inne korpusy wojska Saskiego, żaden inny podatek i ciężar publiczny nie będzie mógł być z tego powodu nałożony, prócz tego, jakiby był upoważniony prawem przychodów skarbowych.

T Y T U Ł XI.

Urządzenia ogólne.

Art. 82. Wszyscy urzędnicy niedożywotni, nawet i wicekról, mogą być według woli Króla złożeni, prócz posłów.

Art. 83. Nikt nie może sprawować urzędów bądź duchownych, bądź cywilnych, bądź też sądowych, kto nie jest obywatelem Księstwa Warszawskiego.³

Art. 84. Wszystkie akta rządowe, prawodawcze, administracyjne i sądowe pisane będą w języku narodowym.

Art. 85. Ordery cywilne i wojskowe, będące dawniej w Polsce, utrzymują się, a Król jest naczelnikiem tych orderów.

Art. 86. Niniejsza Ustawa Konstytucyjna będzie dopełnianą urządzeniami, wychodzącemi od Króla, a roztrząsanemi w jego Radzie Stanu.

Art. 87. Prawa i urządzenia administracyi publicznej będą ogłoszone w Dzienniku Praw, i, aby obowiązywały, nie potrzebują innej formy ogłoszenia.

T Y T U Ł XII.

Urządzenia przemijające).

Art. 88. Podatki, jakie są teraz, będą wybierane aż do 1-go stycznia 1809.

Art. 89. Nic nie będzie odmienionem co do teraźniejszej liczby i organizacyi wojska dotąd, aż póki w tej mierze pierwszy zwołany Sejm główny nie postanowi.

Napoleon, Cesarz Francuzów, Król Włoski, Protektor Konfederacyi Reńskiej, —

potwierdziliśmy i potwierdzamy powyższą Ustawę Konstytucyjną, podaną nam w skutku 5-go artykułu traktatu, zawartego w Tylży, a którą my uważamy za zdolną dopełnić nasze obowiązanie się względem ludów Warszawy i Wielkiej Polski, godząc oraz ich swobody i przywileje z spokojnością państw ościennych.

Działo się w Pałacu Królewskim w Dreźnie, dnia 22 lipca 1807 r.

D E K R E T
O PRZYSTOSOWANIU USTAWY
KONSTYTUCYJNEJ
KSIĘSTWA WARSZAWSKIEGO
DO
KRAJU PO-AUSTRYACKIEGO
z dn. 24-go lutego 1810 r.

W pałacu naszym w Dreźnie, dnia 24-go, miesiąca lutego r. 1810.

Frederyk August, z Bożej łaski Król Saski, Książę Warszawski, etc., etc. Zważywszy, iż kraj na mocy traktatu pokoju Wiedeńskiego, zawartego pod dniem 14 Października 1809 r., wcielony do naszego Księstwa Warszawskiego, powinien być rządzony stosownie do Konstytucyi tegoż Księstwa; zważywszy nadto, iż stosownie do Art. 86 Statutu Konstytucyjnego, pod dniem 22 Lipca 1807 r., tenże Statut Konstytucyjny ma być uzupełnionym urządzeniami Naszemi, roztrząsanemi w Radzie Stanu, tudzież, iż teraźniejsze Kraju Księstwa powiększenie wymaga niektórych urzędów tego rodzaju, po wysłuchaniu Naszej Rady Stanu postanowiliśmy i stanowimy, jak następuje:

Art. 1. Konstytucya pod dniem 22 Lipca 1807 r. będzie przystosowaną do kraju, na mocy traktatu Wiedeńskiego, wcielonego do Księstwa Naszego Warszawskiego, a to w sposób następnymi artykułami oznaczony.

Art. 2. Cztery dyecezye i cztery biskupstwa będą dołączone do liczby, wskazanej artykułem 3-im—Konstytucyi. Z tych na trzy dyecezye obrządku Łacińskiego będzie podzielonym kraj nowowcielony, czwarta zaś dyecezya będzie obrządku Grecko-Unickiego.

Art. 3. Będzie dodanych dwunastu członków do liczby tych, z których stosownie do 23 artykułu Konstytucyi składa się Senat, to jest:

czterech biskupów;
czterech wojewodów;
czterech kasztelanów.

Art. 4. W przypadku, artykułem 32-im Konstytucyi objętym, Senat nie będzie mógł być złożonym więcej, jak z dziesięciu biskupów, dwudziestu wojewodów, dwudziestu kasztelanów, artykuł zaś 33-ci Konstytucyi ma być co do liczby senatorów uskuteczniiony, podług oznaczenia w poprzedzającym artykule 3-im, ogółem dziesięciu biskupów, dziesięciu wojewodów, dziesięciu kasztelanów stanowiącym.

Art. 5. Liczba 60 posłów na Sejm, oznaczona artykułem 35-ym Konstytucyi, pomnożona bę-

dzie do 100, z których 40 obranymi będą na sejmikach powiatowych w kraju, do Księstwa Naszego Warszawskiego wcielonym, liczba 40 deputowanych, tymże artykułem oznaczonych, pomnożona będzie do 66-ciu, z których 26 będą obranymi na zgromadzeniach gminnych tegoż wcielonego kraju.

Art. 6. Kraj nowowcielony podzielony będzie na cztery departamenta, czterdzieści powiatów i dwadzieścia sześć zgromadzeń gminnych, z których⁴ cztery w mieście Krakowie, a dwadzieścia dwa na resztę kraju.

Art. 7. Zgromadzenia gminne miasta Krakowa będą mogły być tak, jak zgromadzenia gminne miasta Warszawy, podług artykułu 61-go Konstytucyi, w jednymże czasie po dwa tylko razem zwołane.

Art. 8. Będzie dodanych dwóch referendarzy do liczby ich Konstytucyą oznaczonej.

Art. 9. Ministrowie Nasi, w czym do którego należy, wykonają niniejszą Naszą wolę, a minister Nasz sprawiedliwości w Dzienniku Praw Ustawę tę umieści.

SPIS RZECZY.

	<i>Str.</i>
Ustawa rządowa (z dn. 3 maja r. 1791):	3
I. Religia panująca	4
II. Szlachta ziemianie	5
III. Miasta i mieszczenie	6
IV. Chłopi włościanie	7
V. Rząd czyli oznaczenie władz pu- blicznych	8
VI. Sejm czyli władza prawodawcza .	9
VII. Król, władza wykonawcza . . .	12
VIII. Władza sądownicza	19
IX. Regencya	20
X. Edukacya dzieci królewskich . .	21
XI. Siła zbrojna narodowa	22
Deklaracya stanów zgromadzonych . . .	23
Prawo o miastach z dn. 18 kwietnia r. 1791:	27
Artykuł I. O miastach	27
Artykuł II. O prerogatywach mieszczan	30
Artykuł III. O sprawiedliwości dla mie- szczan	35

Ustawa konstytucyjna Księstwa Warszaw-	
skiego z dn. 22 lipca 1807 r.:	42
Tytuł I.	42
„ II. O Rządzie	42
„ III O Ministrach i Radzie Stanu	44
„ IV. O Sejmie głównym	45
„ V. O Senacie	46
„ VI. O Izbie poselskiej	48
„ VII. O sejmikach i zgromadze-	
niach gminnych	52
„ VIII. Podział kraju i admini-	
stracya	55
„ IX. Porządek sądowy	57
„ X. O sile zbrojnej	58
„ XI. Urządzenia ogólne	59
„ XII Urządzenia przemijające .	60
Dekret o przystosowaniu ustawy konstytu-	
cyjnej Księstwa Warszawskiego do	
kraju po-austriackiego z dn. 24 lutego	
1810 r.	61

Wojewódzka Biblioteka
Publiczna w Opolu

CM KEK 317970

000-317970-00-0

Nr 1—2.	Słow	10
Nr 3—4.	Słow	20
Nr 5—6.	Herb ehwil tni ^a w	15
Nr 7.	Słow	15
Nr 8—9.	Mickiewicz A. Wybór poezji lirycznych z przed- mowa A. Lange	20
Nr 10—11.	Mickiewicz A. Księgi narodu i pielgrzymstwa polskiego, podług I-go wydania Paryskiego	20
Nr 12.	Słowacki J. Król-Duch	15
Nr 13.	Słowacki J. Anelli	15
Nr 14.	Krasński Z. Psalm przyszłości	15
Nr 15—17.	Laskowski L. (El). Z chalupy. Wiersze i śpiewki	30
Nr 18.	Krasński Z. Przedświt	15
Nr 19.	Kochanowski. Odprawa posłów greckich. Treny	15
Nr 20—21.	Konstytucja 3 Maja 1791 r. i 22 Lipca 1807 r.	20

Dalsze tomiki w druku.

Przekłady klasyków rzymskich:

- J. Cezar. Pamiętniki o wojnie Galickiej. Księga I. Zeszyt 1, 2, 3, 4, 5. Księga II: Zt. 6, 7. Księga III: Zt. 8, 9. Księga IV: Zt. 10, 11, 12. Księga V: Zt. 13, 14, 15.
- Cicero M. Tullius. Cztery mowy przeciw Katlinie. Opracował prof. J. Sierosławski. Mowa I i II—Zt. 61, 62, 63 — Mowa za T. Anniassem Milonem. Zt. 64, 65, 66, 67.
- Horatius Flaccus Q. Carmina selecta: Ody. Zeszyty 81, 82, 83, 84.
- Liwlusz. Ab Urbe Condita. Księga XXI: Zt. 41, 42, 43, 44.
- Owldjusz. Metamorfozy. Zt. 31, 32, 33, 34, 35, 36.
- Tristia. Zt. 37.
- P. Wergiljusz. Eneida. Ks. I. Zt. 21, 22, 23, 24. Ks. II. Zt. 24, 25, 26.
- Zeszyty dalsze w przygotowaniu. Cena zeszytu każdego kop. 10
- Słownik Lilipt** polsko-francuski i francusko-polski przez prof. G. Vertot'a, zawierający oprócz 14,000 wyrazów, nazwy geograficzne, liczebniki, rozmówki i t. p. Mały opr. po 50 kop., większy opr. po 60 kop., opr. w skórę po . . . 90
- polsko-niemiecki i niemiecko-polski, opracowany przez G. Vertot'a, zawierający oprócz 14,000 wyrazów, nazwy geograficzne, liczebniki, rozmówki i t. p. (w druku), opr. w płótno po 75 kop., w skórę po 1 rb. 10 kop., opraw. razem w skórę 2.—